de meester door den humor, die deze symphonie vervult. Ook Mahler was menigmaal in zijn werken humoristisch. En, om een ander soort componist te noemen: Saint Saëns achtte het niet beneden zich, een kostelijk geïnstrumenteerd Carneval des animaux te schrijven.

Wij Nederlanders hebben in Dr J. Wagenaar een zeldzaam talent op dit gebied. Man van hooge ontwikkeling, voortreffelijk musicus, uitnemend thuis op elk terrein der muziekgeschiedenis, ook goed kenner der litteratuur, heeft hij bovendien een buitengewoon geestigen aanleg; een zeldzame gave om het humoristische in de dingen op te merken en om dat dan weer te geven in zijn muziek. Ik behoef er wel niet bijzonder op te wijzen, dat dit laatste buitengewoon moeilijk is. Maar Wagenaar kan het, en dat zegt alles. Wie het niet kan, beproeve het nooit. Wie het wèl kan, zorge alleen, de grenzen niet te overschrijden, maat te houden en nooit in het flauwe te vervallen. Als iemand „aardig" is, glijdt hij, vooral wanneer hem succes ten deel valt, licht over in het „moppige" genre, dat terstond zijn werk op een veel lager plan brengt. Evenwicht — evenwicht — dat is hier alles. En Wagenaar's geest is hoog genoeg om dit te bewaren. Schijnt hij een oogenblik de grens te naderen, dan is hij aanstonds toch weer terug. Ge kunt op hem rekenen, dat hij nimmer vervalt in het soort, dat u wel doet lachen, mede door het aanstekelijke van anderer pret, maar toch na afloop, bij bezinning, doet zeggen: eigenlijk was het toch tamelijk flauw...

Misschien ligt een deel van het geheim van Wagenaar's succes op dit gebied in zijn hartelijke samenwerking met den Muzikalen kring te Utrecht, die zijn nieuwe werk „Jupiter Amans" deze week ten gehoore bracht en daarna nogeens „De Schipbreuk" uitvoerde. Een niet te groot koor van voortreffelijke stemmen, uit de beste kringen verzameld. Ontwikkelden, die deze dingen kunnen begrijpen en met begrip kunnen uitvoeren. Daarbij eenige solisten, die geknipt schijnen voor dergelijke muziek. Wagenaar prachtvol spelend aan den vleugel, van daar af zijn koor met gemak leidende, niet alleen bij de reeds zoo menigvuldig gezongen „Schipbreuk", die hij geheel uit zijn hoofd dirigeerde, doch ook bij de niet lichte nieuwe cantate „Jupiter Amans". En achteraan het slagwerk, op tijd invallende en ongemeen de kracht van den humor verhoogende.

Voor beide cantaten was de tekst van den Schoolmeester. Ik weet niet, of men diens werk tegenwoordig nog wel kent. Gerrit van de Linde overleed in 1858. Mr J. van Lennep gaf zijn verzen uit, die alle een humoristisch-parodistisch karakter dragen; waarom ge niet te lang erin lezen moet en niet te veel ervan moet willen genieten; en waarbij ge ook moet bedenken, dat zulk een bundel allicht in het flauwe genre vervalt. Toch zit er geest in. En ik zou bijkans zeggen: het werk van den Schoolmeester had een Wagenaar noodig om het in het rechte licht te zetten. Lees het tekstboekje, en ge zult matig voldaan zijn. Hoor dan wat Wagenaar muzikaal van dien tekst maakte, en ge zult — indien geschikt van aanleg voor zoo iets — zeggen: nu komt het eerst tot zijn recht en blijkt het niet geringe waarde te bezitten. Het beste bewijs is wel, dat ge deze twee cantaten op één avond kunt hooren zonder dat een oogenblik de aandacht inzinkt of de humor u niet meer grijpt. Ik zou zeggen: hooger lof kan men Wagenaar moeilijk geven!

„Jupiter Amans", de noviteit, heeft den tekst ontleend aan de „Proeve van dichterlijke vlucht", waarmede Van der Linde de „dichters" van zijn tijd in het zonnetje zette, die alle goden van den Olympus voor hun karretje spanden en in tal van cliché-termen altoos weer dezelfde beelden en gedachten gebruikten, zonder eenig gevoel voor de werkelijkheid. Kostelijk parodiëerde hij deze poëten, en nam als onderwerp het malle geval van Jupiter's slippertje met Latone, waar de mythologie van verhaalt. De Schoolmeester liet zich daarbij leiden door het motto van Bilderdijk:

Hippokreen vloeit overal;
Maar dat vreeselijk geflodder
Maakt ons halve land tot modder
En, ik vrees, tot varkensstal.

Zoo had Bilderdijk reeds met die dichters gespot, en de Schoolmeester gaat voort in die lijn. Wilt ge een enkel staaltje? Lees dan deze beschrijving van het oogenblik als Jupiter Latone voor 't eerst ziet:

De Dondergod, ontroerd en tot in 't hart bewogen,
Bespeurt een wondren trek, en staart met golvende [oogen
En vonkelende borst het hupplend schouwspel aan,
Verscholen op een tak van olmboom en plataan.

Denk u dien Jupiter, verscholen op een tak van een boom naar keuze...

Zijn wenkbrauw volgt den zwaai dier tengre [boschkoralen,
En krimpt of zet zich uit, naar 't rijzen of naar [t dalen
Der snelgewiekte voet, die langs den bodem zweeft, [enz.

De onzin is volkomen, en ontleent zijn waarde aan de carricatuur, hier geteekend van de poëzie dier dagen.

Hoor nu, hoe Wagenaar b.v. dat komisch moment van „verscholen op een tak" weet uit te buiten. De bas begint een fughetta op die woorden; spoedig vallen tenor en sopraan in, weldra ook het koor. De stemmen volgen elkaar al sneller op en kringen dooreen. Het woord „tak", met den noodigen nadruk gezegd, leent zich uitnemend voor dezen zang. Het geheel wordt aldus een fijn stukje, dat niet alleen lof verdient uit litterair oogpunt, doch vooral om wat de musicus ervan wist te maken.

Natuurlijk kan ik niet dien geheelen avond beschrijven. Behalve dat de plaatsruimte zou ontbreken, zou ik de partituur dan erbij moeten hebben en muziekvoorbeelden moeten geven ter toelichting. Vooral echter, omdat niets zoo ongenietbaar is als navertelde of uitgelegde humor.

Liever daarom nog iets in algemeenen zin. Telkens doken allerlei herinneringen in me op, wanneer ik deze voortreffelijke muziek hoorde. Dan weer had Wagenaar Beethoven bij den kop (b.v. in den marsch, die sterk herinnerde aan de 9e met haar „Froh wie seine Sonnen fliegen"), dan weer Mahler (in den door XXXX erbij gevoegden geestigen Latijnschen epiloog), dan weer andere meesters. En ook de muzikale genres kwamen aan de beurt; zoo b.v. de Italiaansche aria's in „De Schipbreuk", voortreffelijk geparodiëerd door Mej. Heijmans. Trouwens de solisten verdienen den hoogsten lof. Ze waren met dit werk als 't ware samengegroeid en deden niet alleen door hun zang doch ook door gepaste mimiek (nooit overdreven) alles wat noodig was om hetgeen Wagenaar in zijn muziek gaf te releveeren. Hoe plechtig bezong Mej. Heijmans b.v. in „De Schipbreuk" het „verhevenheidje" op het rechteroog van den kapitein. Hoe schoon bezong de tenor Van Kempen den president, en hoe fijn geestig was het volgende Interludium solennelle, door Wagenaar op den vleugel ons voorgetooverd... Ook Martine Dhont was uitstekend. Maar de kroon spande Jan Dekker, die heel zijn figuur reeds mee heeft en met een onweerstaanbare vis comica fijn muzikaal zijn partij zong — inderdaad een groote praestatie, want gemakkelijk was ze allesbehalve.

Summa summarum — een schoone avond, met zeer veel belangstelling (er wordt nog een tweede gegeven om het publiek te kunnen bergen), die het recht van den muzikalen humor en den adel van Wagenaar's gave daarvoor schitterend heeft gehandhaafd.

De M.

LITERATUUR EN KUNST.

Christelijk Beginsel en Moderne Letterkunde.

II.

Kunst en Schoonheid.

In het vorige artikel wezen we op de vraag naar de verhouding tusschen christelijk beginsel en moderne letterkunde als op „een brandende quaestie", die zich in de levenspractijk van vrijwel elken christen gelden doet, omdat ieder, die in eenig verband met jongere menschen in aanraking komt, er voor komt te staan.

Voorts zeiden we, dat als we trachten ons van deze zaak rekenschap te geven en een antwoord te benaderen op de vraag naar de verhouding tusschen beginsel en letterkunde, we eerst moeten nagaan de opvatting, die we volgens dat beginsel hebben van wat het wezen der letterkunde is: kunst en schoonheid.

Deze opvatting dan moeten we in groote lijnen in dit artikel aangeven.

Ik citeer daartoe enkele fragmenten van een stuk, dat ik eenigen tijd geleden in „Onze Vacatures" schreef, waar in ander verband ook deze zaak ter sprake kwam.

> Als we volgens den norm van ons beginsel trachten een inzicht te verkrijgen in wat we onder kunst en schoonheid hebben te verstaan, behoeven we niet verlegen te staan om voorlichting. Veel reeds werd hierover geschreven, door mannen van gezag, en van deze resultaten van hun studie en denken kunnen wij profiteeren.
>
> Men leze b.v. maar eens wat Dr A. Kuyper heeft gezegd in de „Gemeene Gratie" (dl. III), of in „Pro Rege", dl. III, of in „Het Calvinisme en de Kunst" een van z'n stone-lezingen; men bestudeere het mooie hoofdstuk uit Dr Bavinck's „Verzamelde Opstellen", „Van Schoonheid en Schoonheidsleer" (p. 262 vlgg.); of „Opvoeding en kunst" van Dr De Moor (in den bundel „Christendom en Opvoeding", p. 173 vlgg.). Ook vindt men waardevol materiaal bij Mr A. Anema, in z'n beschouwing over „de kunst", p. 74 vlgg. van de brochure „Onze Tijd en onze Roeping"; in de rectorale oratie van Dr J. Woltjer „Beginsel en norm in de literatuur" (1901); in verschillende opstellen van Dr Is. van Dijk's „Verspreide Geschriften", vooral dl. III en IV; in het hoofdstuk „Schoonheid voor God", p. 189 vlgg. van het boek van Dr Jonker, „Voor de practijk der Godzaligheid", enz.
>
> Er zou natuurlijk meer te noemen zijn, maar ik geef nu slechts eenige voorbeelden; al lezende vindt men zelf verdere aanwijzing genoeg.
>
> Neemt men dan het gelezene samen, dan zal men, natuurlijk op verschillende wijze gedocumen-

---

leven dus —
en in de volle
gaven, doet hij
h plechtig voor
dienst van de
overmoed van
worden, maar
trouwend stoml
keer, gaf hem
eed met te trou-
e in 't huwelijk
letterkundig be-
keling dierf [1]).
aardsche goe-
isvader gewor-
groote nauwge-
gevoed.
ewijk XIV Ra-
g met Boileau,
aap te boek te
elijke nabijheid
heeft hij hem
sailles zijn ver-
chter niet meer
eger. De koning
van de streng
natuurlijk, had
medegemaakt.

„Mlle de Romanet
tig" en een ander
van een vrouwelijk

Dat Racine méér is geweest dan een gewoon hoveling, wiens hoogste ambitie was het welbehagen des konings, komt hier wel in uit, dat hij, ondanks de felle vijandschap, die Lodewijk XIV aan den dag legde tegen de Jansenisten, openlijk zijn sympathie bleef toonen voor Port-Royal. Hoezeer de overgevoelige Racine leed onder de verkoeling, die zijn vriendschap met de verdrukte Jansenisten teweegbracht, blijkt uit onderscheidene uitingen, die hij in brieven heeft gedaan. Het is zelfs waarschijnlijk, dat de ongenade, waarin hij viel, zijn einde heeft verhaast. Op zestigjarigen leeftijd stierf hij, zacht en kalm, den dood dergenen, die de zaligheid buiten zichzelve zoeken. Overeenkomstig zijn uitdrukkelijken wensch werd hij in Port-Royal begraven.

Toen, zes jaren na zijn dood, het bolwerk der Jansenisten met den grond gelijk werd gemaakt, is zijn asch, evenals die van Pascal, overgebracht naar een der Parijsche kerken.

Pascal en Racine rusten nu naast elkaar in het koor van St. Etienne-du-Mont [2]). Een paar eenvoudige marmeren plaatjes, aangebracht aan een pilaar, vermelden wanneer de overbrenging van hun stoffelijk overschot heeft plaats gevonden.

Twaalf jaren had het stilzwijgen van Racine of liever het stilzwijgen van zijn muse, geduurd, toen, op zekeren dag van het jaar 1689, Madame de Maintenon, de echtgenoote des konings, hem kwam verzoeken om een tooneelstuk te schrijven voor de leerlingen van de door haar gestichte school van Saint-Cyr.

De figuur van Mme de Maintenon is te belangrijk om er niet even bij stil te staan. Als het den lezers van „De Reformatie" gaat als mijzelf in vroeger jaren, dan vereenzelvigen zij deze vrouw met zoovele andere vrouwen, die de regeering van Lodewijk XIV en zijn opvolger berucht hebben gemaakt, met de Montespans, de La Vallières, de Pompadours. En toch is niets minder juist. Mme de Maintenon is nimmer, van wien ook, de maîtresse geweest. Kleindochter van een der meest roemruchte hugenooten, den dichter-krijgsman Agrippa d'Aubigné, werd zij in een der gevangenissen van Bordeaux roomsch gedoopt. Door de zuster van haar vader in het protestantisme opgevoed, een deel van haar jeugd doorbrengend ergens op de Antillen, keerde zij vandaar op veertienjarigen leeftijd weer naar het moederland, waar zij terecht kwam bij een bloedverwante, die haar door mishandelingen en verhongering tot het Katholieke geloof probeerde te brengen. In het klooster waarheen zij, daarna, werd gezonden, paste men op het energieke jonge meisje de tegenovergestelde tactiek, die van zachten drang, toe, welke heel spoedig tot het gewenschte resultaat leidde. Nog geen zeventien jaren oud, trad zij in het huwelijk met een mismaakt dichter, Scarron, den door pijnen onophoudelijk gekwelde, denzelfde, die op zijn grafschrift den wandelaar vraagt om stil te zijn, omdat het de eerste nacht is, dat „le pauvre Scarron" sluimert. Ofschoon uit alles blijkt, dat zij het huwelijk met dezen ongelukkige heeft aanvaard om „geborgen" te zijn, heeft ze hem al haar zorgen gewijd en is ze hem trouw gebleven. Scarron liet haar onverzorgd achter. Eerst toen zij de gouvernante werd van de kinderen, die Lodewijk XIV bij Mme de Montespan had, namen haar geldzorgen een einde. Van dien tijd dateeren ook haar eerste relaties met den koning. Zij was enkele jaren ouder dan hij, maar nog schoon van gedaante en aanschijn. Hij overlaadde haar met geschenken en eerbewijzen, en toen, in 1683, Anna van Oostenrijk stierf, rijpte bij hem het besluit, met haar te trouwen. Het huwelijk vond 's nachts en in alle stilte plaats. Een hofhouding weigerde zij en zij bleef de markiezin van Maintenon, welken titel de koning gegeven had aan de weduwe Scarron, terwijl zij nog gouvernante van zijn kinderen was.

Met de regeering heeft zij zich hoegenaamd niet ingelaten. De herroeping van het edikt van Nantes, die zoo menigmaal op haar debet is geplaatst, is, volgens sommige zeer betrouwbare historici, haar werk niet geweest. Wèl heeft zij de evolutie helpen voltooien, die Lodewijk XIV van een losbandig man heeft gemaakt tot een nauwgezet dienaar van de Roomsche kerk.

Madame de Maintenon's grootste verdiensten liggen op het terrein der pedagogie. Met veel talent heeft zij de kinderen van Mme de Montespan opgevoed en naderhand, toen ze de gemalin des konings was geworden, heeft ze haar beste krachten gegeven aan den bloei van Saint-Cyr.

MARMELSTEIN.

[2]) Noordelijk van het Panthéon.